

Vergi Yüğü, Enflasyon Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1990-2022 Türkiye Örneği

Tax Burden, Inflation And Economic Growth: 1990-2022 Turkey Experience

Barış PEDİZ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı
adalibaris17@hotmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0009-0009-9610-7032>

Fusun YENİLMEZ

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı
yenilmez@ogu.edu.tr, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-7619-8621>

ÖZET

Vergi yükü terimi, literatürde çeşitli anlamlarda kullanılmaktadır. Yapılan çalışmada, vergi yükü terimi ile toplam vergi yükü kavramı ifade edilmiştir. Vergi yükü, iki yöntem ile hesaplanabilmektedir. Hesaplama yöntemlerinden ilkinde sadece vergi gelirleri dikkate alınmakta, hesaplama yöntemlerinden ikincisinde ise, vergi gelirlerine ilave olarak vergi benzeri gelirler de dikkate alınmaktadır. Vergi yükünün, ekonomik büyüme üzerindeki etkisi oldukça önemlidir. Ülkeler, vergi teşviki ile ilgili politikaları uygulayarak ekonomik sistemde bulunan sermaye miktarını kendilerine çekmeye çalışmaktadırlar. Bu nedenle, diğer ülkeler de sermaye çekebilmek adına bu yönde politikalar uygulayabilmektedirler. Yapılan bu çalışmada, Ekonomik büyüme ile vergi yükü arasındaki ilişkiyi araştırmak için, modele enflasyon değişkeni ilave edilerek VAR (Vector Autoregression) modelinden yararlanılmıştır. Model oluşturulurken, değişkenlerin durağanlık düzeylerini ölçmek amacıyla ADF (Augmented Dickey-Fuller) ve PP (Phillips-Perron) birim kök testleri kullanılmıştır. Testler neticesinde birim kökün var olup olmadığı test edildikten sonra, değişkenler arasındaki nedenselliğin belirlemesi amacıyla Granger nedensellik analizi ve etkileri incelemek için etki-tepki analizleri uygulanmıştır. Ulaşılan sonuçlara bakıldığında, vergi politikalarının ekonomik büyüme sürecinde kritik bir role sahip olduğu ve enflasyonla etkileşim içinde şekillendiği ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, sürdürülebilir büyüme politikaları tasarlanırken vergi yükü ve fiyat istikrarının dengeli bir şekilde yönetilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Enflasyon, Vergi Yüğü, Ekonomik Büyüme, Türkiye.

ABSTRACT

The term tax burden is used in various meanings in the literature. In the study, the term tax burden is used to express the concept of total tax burden. Tax burden can be calculated with two methods. In the first of the calculation methods, only tax revenues are taken into account, and in the second of the calculation methods, tax-like revenues are also taken into account in addition to tax revenues. The effect of tax burden on economic growth is quite important. Countries try to attract the amount of capital in the economic system by implementing policies related to tax incentives. For this reason, other countries can also implement policies in this direction in order to attract capital. In this study, the inflation variable was added to the model to investigate the relationship between economic growth and tax burden and the VAR (Vector Autoregression) model was used. While creating the model, ADF (Augmented Dickey-Fuller) and PP (Phillips-Perron) unit root tests were used to measure the stationarity levels of the variables. After testing whether or not there was a unit root as a result of the tests, Granger causality analysis was applied to determine the causality between the variables and impulse-response analysis was applied to examine the effects. When the results are examined, it is revealed that tax policies have a critical role in the economic growth process and are shaped in interaction with inflation. In this context, it is concluded that tax burden and price stability should be managed in a balanced way while designing sustainable growth policies.

Keywords: Inflation, Tax Burden, Economic Growth, Turkey.

1.GİRİŞ

Vergi yükü hesaplanırken, belirli dönemde belirli bir ülkede dönem içinde ödenen vergiler aynı dönemdeki ülke gayri safi milli hâsılası ile oranlanmaktadır. Bu oran büyüdükçe, ekonomik yapıyı oluşturan kişi ve kurumlar üstündeki sorumluluk da artmaktadır.

Vergi yükünün uygun düzeylerde olması ülke ekonomisi açısından önem arz etmektedir. Yatırım yapacak kişi ya da kurumlar, yatırım yapma kararı alırken ülkelerde yer alan vergi yükünü de göz önünde bulundurmaktadırlar. Vergi oranları düşünülen orandan yüksek ise, yatırım yapma kararından vazgeçme ihtimali artmaktadır.

Günümüz ekonomik yapısında, sermaye kolayca yer değiştirebilmektedir. Ülkelerin, hedefledikleri yatırım miktarına ulaşabilmesi için vergi yükünü optimal oranda belirlenmeleri gerekmektedir.

Bu çalışmada temel amaç, Türkiye’de belirli bir dönemde yer alan vergi yükünün ve enflasyonun, GSYH üstünde oluşturduğu etkilerin geçerli kabul edilen veriler dikkate alınarak analiz edilmesidir. Yapılan bu çalışmada, Ekonomik büyüme ile vergi yükü arasındaki ilişkiyi araştırmak için, modele enflasyon değişkeni ilave edilerek VAR (Vector Autoregression) modelinden yararlanılmıştır. Model oluşturulurken, değişkenlerin durağanlık düzeylerini ölçmek amacıyla ADF (Augmented Dickey-Fuller) ve PP (Phillips-Perron) birim kök testleri kullanılmıştır. Testler neticesinde birim kökün var olup olmadığı test edildikten sonra, değişkenler arasındaki nedenselliğin belirlenmesi amacıyla Granger nedensellik analizi ve etkileri incelemek için etki-tepki analizleri uygulanmış ve sonuç olarak Türkiye’de 1990-2022 dönemindeki vergi politikalarının ekonomik büyüme sürecinde kritik bir role sahip olduğu

ve enflasyonla etkileşim içinde şekillendiği ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, sürdürülebilir büyüme politikaları tasarlanırken vergi yükü ve fiyat istikrarının dengeli bir şekilde yönetilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

2. VERGİ KAVRAMI, VERGİ YÜKÜNÜN TANIMI, ÇEŞİTLERİ, VERGİLENDİRME İLKELERİ, EKONOMİK BÜYÜME VE ENFLASYON

2.1. Vergi Kavramı

Vergiler, kamunun egemenlik hakkına istinaden, kamu borçları ile kamu hizmetleri ile ilgili olarak ortaya çıkan yükümlülükleri karşılamak için, kişilerden ve tüzel kişilerden herhangi bir karşılığı olmadan aldığı cebri nitelikteki maddi tutarlardır (Akdoğan, 2009).

Anayasanın 73. Maddesinde:

‘Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflik, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir.’ (Bkz 1982 Anayasası M.73) ibaresi bulunmaktadır. Belirtilen maddede, kamunun kamu kaynağı arama amacına, vergilerin sosyal amacına ve vergilerin yasal dayanağının olmasına vurgu yapılmıştır.

Vergiler, kanuna dayanılarak yürürlüğe konulan mali yükümlülüklerdir. Vergi başlığı altında getirilen diğer mali yükümlülükleri de vergi olarak kabul etmek mümkündür.

2.2. Vergi Yükünün Tanımı

Kişiler ya da kurumlar adına tarh edilen vergi, subjektif ve objektif etki şeklinde iki farklı etki yapmaktadır.

Subjektif etki, vergi baskısı olarak psikolojik açıdan oluşan etkidir, bu etki ölçülememektedir.

Objektif etki, kişilerin gelirleri ile ödenmesi gereken vergi borçları arasındaki bağlantıyı gösterdiğinden iktisadi kıymet şeklinde ölçülmesi mümkündür (Öztürk ve Ozansoy,2011).

Rasyonel çerçevede olan bir ekonomik yapıda, vergi yükü mükelleflere en uygun ölçüde adaletli olarak dağıtılmalıdır. Hedeflenen vergi gelirlerinin sağlanması amacıyla üstlenilmesi gerekli olan objektif veya reel vergi yükü minimum seviyede yer almalıdır (Büyükcülcu, 2006).

Ülke ekonomisi için vergi yükünün asgari seviyede bulunması oldukça önemlidir. Vergiler, kamunun kişilerin gereksinimlerini gidermek için sunduğu kamusal hizmetlerin finansmanını sağlanmasında, ekonomik istikrarın korunmasında, ekonomik büyüme, kalkınma ve gelir dağılımındaki eşitliğin temin edilmesi hedeflerinin gerçekleştirilmesinde kullanılan önemli bir gelir kaynağıdır (Işık ve Kılınc, 2009).

Vergiler, parasal hedeflerin ötesinde iktisadi ve toplumsal gereksinimler açısından da önemli bir yer tutmaktadır. Vergiler kamu tarafından, gelir sağlama şeklindeki maddi işlevlerinin yanı sıra, iktisadi ve sosyal amaçlar için de kullanılmaktadır (Sayar,1975).

2.3.Vergi Yükü Çeşitleri

Literatürde uygulama alanlarına ve türlerine göre pek çok vergi yükü tanımlaması vardır. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz.

Toplam Vergi Yüğü; Vergi gelirleri toplamının GSYH ile oranlanarak hesaplanması mümkündür. Farklı bir ifade şekli ile kamuda belirli bir dönem zarfında toplanan toplam vergi gelirleri tutarı aynı dönem zarfındaki toplam gelirlere (GSYH) oranlanmaktadır. Bu yöntem ile belirli bir dönem zarfında elde edilen gelirin hangi oranda devlete aktarıldığı tespit edilmektedir (Yılmaz, 2006).

Ülkeler arasında vergi yükü oranları kıyaslandığında, toplum geliri olarak dikkate alınan kriter Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'dır. Vergi ve vergi türündeki ödemeler de OECD tarafından aşağıdaki sınıflandırma esas alınmaktadır (Orhaner, 1999);

- Genel bütçe gelirleri,
- Mahalli idarelerin vergi, resim, harç gelirleri ile genel bütçe vergi gelirlerinden aldığı paylar,
- Sosyal güvenlik katılımları,
- Vergiye bağlı fon gelirleri.

Toplam vergi yükü formülü "*Toplam Vergi Yüğü=Ödenen Vergiler/GSYH*" şeklinde ifade edilebilir.

Kişisel Vergi Yüğü; Kişi başına vergi ve vergi türündeki ödemeleri kişi başı gayrisafı yurtiçi hasıla açısından ölçmeyi belirtmektedir. Sübjektif ile objektif vergi yükümlülüğü olarak iki çeşidi bulunmaktadır.

Ne koşulda olduğuna bakılmaksızın vergi ödemek kişilerin gelirlerinde azalmaya neden olacaktır. Bu nedenle kişiler vergi ödemesi hasebiyle gelirlerinde oluşan azalışa karşı reaksiyon verecek ve vergilerin oluşturduğu etkileri ortadan kaldırmaya veya azaltmaya çalışacaklardır.

Kişisel vergi yükü formülü "*Kişisel Vergi Yüğü=Kişilerce Ödenen Vergiler Toplamı/Kişilere Ait Gelirler Toplamı*" şeklindedir (Çakır ve diğerleri, 1993).

Net Vergi Yüğü; Kişi açısından net vergi yükü, ödenen vergilerden, kamu hizmetlerinden sağlanan fayda çıktıktan sonra kalan kısmın neden olduğu yüküdür. Vergi tanımlarında vergilerin karşılıksız bir ödeme olarak tanımlanmaları yapılmış olmasına rağmen vergi ödeyen kişiler kamu hizmetlerinden yarar sağlamaktadırlar. Günümüzde vergide sadece mali amaç düşünülemez. Yani vergi almanın kamu hizmetlerinin finansmanı için alınır. Bu sebeple vergi ve kamu hizmetleri arasında bağlantı vardır. Kamu hizmetlerinin yapılabilmesi için vergi alınır. Bu durumda net vergi yükü, ödenen net verginin yani ödenen vergi ve elde edilen faydanın bir fonksiyonudur. Ancak bireyin kamu hizmetlerinden sağladığı faydayı değerlendirmek çok güç olduğundan, bireysel net verginin hesaplanma ihtimalide çok zayıflamaktadır (Edizdoğan, 2007, s. 97-98).

Gerçek Vergi Yüğü; Vergilerin ekonomik yapı üzerinde oluşturduğu tüm etkiler göz önüne alınarak ekonomide oluşan tüm olumlu ve olumsuz hususlar beraber değerlendirilir. Vergideki bir miktar artış ile ekonomide yaratılan etki görülebilmektedir. Bu durum kişiler açısından ve makroekonomik çözümler açısından geçerli olmaktadır. Vergilerin oluşturduğu zarar yarattığı faydadan büyük ise, vergi doğrudan yüküdür. Eğer az ise, vergi yük değildir.

Gerçek Vergi Yüğü formülü "*(Ödenen Vergi+Yansıyan Vergiler) - (Hizmetlerden Sağlanan Fayda+Yansıtılan Vergi) / Gelir*" şeklindedir (Anıl, 1973).

Sektörel Ve Bölgesel Vergi Yüğü; Bu çeşit hesaplamalar bir bakıma ülkeler arasındaki vergi yükü

karşılaştırmalarına benzetildiği gibi, özellikle bölgeler arasındaki vergi dengesizliklerinin ortaya konulabilmesi ve bölgesel kalkınma ile ilgili mali önlemlerin alınabilmesi, mali dengeleme (tevzin) yönünden gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi bakımlarından önem taşır (Edizdoğan, 1991, s.102).

Gelir Gruplarına Göre Vergi Yüğü; Bu vergi yükü kavramı, gelir büyüklüklerine göre sınıflandırılmış vergi ödeyicilerinin devlet ve diğer kamu tüzel kişilerine belirli bir devre içinde yaptıkları vergi ve benzeri ödemelerin aynı devre içindeki gelirlerine oranı şeklinde belirlenebilir (Yaşa, 1962, s. 51).

Bu tür vergi hesapları özellikle kamu hesap almak birimlerine ışık tutmaktadır. Yeni bir vergi konulacağı veya var olan verginin oranları arttırılacağı zaman bu vergi yükü hesapları gelir dağılımının düzelmesi amacına yönelik kullanılabilirler (Yaşa, 1962, s. 120).

2.4. Vergilendirme İlkeleri

Vergi uygulamalarında, hem yatay hem de dikey eşitlik yaklaşımlarını dikkate almak amacıyla, iki farklı ilkenin benimsendiği görülmektedir. Bunlardan birincisi, esas itibarıyla fayda teorisine dayanan faydalanma ilkesi, ikincisi ise ödeme gücü ilkesidir. Herkesin insan haysiyetine yaraşır bir yaşam düzeyine ulaştırılması koşulu esas alınarak, vergilendirme politikasının belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bakımdan, yararlanma ilkesinin veya vergi ödeme gücünün göz önünde tutulması yoluna gidilmekle birlikte, mali ve ekonomik amaçların neden olacağı zorlamaların olumsuz etkilerinin dikkate alınması gerekir (Akdoğan, 2007, s. 209-210).

Literatürde aşağıdaki alt başlıklarda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, Faydalanma İlkesi ve Ödeme Gücü İlkesi olmak üzere iki adet vergilendirme ilkesi bulunmaktadır. Bu iki ilkeyi şu şekilde sıralayabiliriz.

Faydalanma İlkesi; Faydalanma ilkesine göre vergi, devletin sunduğu mal ve hizmetlerin kişiler tarafından kullanılması karşılığında kamu hizmetlerinden yararlanma derecesine göre alınan fiyat veya bedel olarak ifade edilmektedir (Yereli ve Ata, 2011, s. 25).

Ödeme Gücü İlkesi ; Vergilemede ödeme gücü ilkesinin temelini oluşturan ödeme gücü kavramının tanımlanması büyük önem arz etmektedir. Ödeme gücü kavramına ilişkin birçok tanım yapılmıştır. Anayasal ilke olarak ödeme gücü kavramına ilk kez yer veren 1947 tarihli İtalyan Anayasasında bu ifadenin yer almasında önemli katkısı bulunan B. Griziotti, “ödeme gücü, vergi vermek mecburiyetinin sebebi olacaktır. Herkes kendi ödeme gücüne göre kamu giderlerine iştirak etmeğe mecbur olduğuna göre, herkes devlete aynı miktarı vermeyecek, ancak ödeme gücünün belirttiği hallerin eşitliği halinde ödemede bulunacak ve belirli ödeme gücü olmayanlar, vergiden muaf tutulacaktır” ifadeleri ile Ödeme Gücü İlkesi kavramını ifade etmeye çalışmıştır (Kükre, 1990, s.23).

2.5. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme, bir ülkenin milli gelirinde meydana gelen artış olarak tanımlanır. Bu artış, bir önceki dönemde elde edilen gelirin yüzdesi olarak hesaplanır. Y toplam gelir, g büyüme oranı, t cari dönem ve t-1 bir önceki dönem olarak kabul edilirse, t dönemindeki ekonomik büyüme şu şekilde hesaplanır (Pınar, 2006, s.177).

$$g = \frac{Y_t - Y_{t-1}}{Y_{t-1}}$$

Ekonomik büyümeyi mal ve hizmetlerin üretim kapasitelerinin ve mal ve hizmetlerin miktarının artması şeklinde tanımlamak da mümkündür. Ekonomik büyüme kişi başına düşen reel gayrisafi yurtiçi

hasıladaki artış demektir (Yılmaz, 2005, s.9).

2.5.1 Ekonomik Büyüme Oluşturan Unsurlar

Ekonomik büyüme dört unsurdan meydana gelmektedir. Bu unsurlar aşağıdaki gibidir.

Fiziki Sermaye; Gerek teorik yaklaşımlar, gerekse de ampirik çalışmalar ekonomik büyümenin en kritik unsurlarından birini sermaye birikiminin oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Belli bir dönemde mal ve hizmet üretme yeteneğinin/kapasitesinin en temel göstergelerinden olan sermaye birikimi istihdam artışı ve verimlilik artışı sağlamanın, dolayısıyla da ülkelerin refahlarını artırmanın başlıca unsurlarındandır. Bu çerçevede, ülke veya firma gibi herhangi bir üretim biriminin mevcut performansını değerlendirmek ve bu üretim biriminin gelecek dönemde gösterebileceği performansı inceleyebilmek açısından sermaye birikimi düzeyinin ve zaman içerisindeki gelişiminin incelenmesi büyük önem taşımaktadır (DPT, 2002, s.6).

Beşeri Sermaye; Bir ekonomide nüfus miktarı, yapısı ve artış hızı ekonomik büyümeyi etkileyen faktörlerin en önemlilerindedir. Çünkü nüfusun miktarı ve yapısı ekonomide ki emek arzını belirler. Emekse ana üretim faktörüdür (Unay,1996, s.244).

Doğal Kaynaklar; İnsanlar, üretim için gerekli olan bazı girdileri doğadan alırlar. Yer üstünde akarsular, göller, ormanlar, toprak vb. tabiat faktörleri; yer altında ise madenler, yeraltı gazları, yeraltı suları, petrol vb. tabiat faktörleri doğal kaynaklara örnektir (Pekin, 1995, s.17).

Teknolojik Gelişme; Günümüzde teknolojik gelişmenin büyümeye katkısının fiziki-beşeri sermaye yatırımlarının katkısından daha fazla olduğu da genel bir kabul görmektedir. Ayrıca geçmişte olduğu gibi, günümüzde de iktisadi büyümenin bilinen sınırlarını aşmada teknolojik gelişme büyük katkı yapmaktadır. Özellikle dünya da arz kaynakları sınırlı olduğu için çevreye dost teknolojik gelişmeler hem emek ve sermayenin verimliliğini arttırmakta ve hem de insanların yüksek yaşam standartlarını gelecekte de sürdürebilmesine yardımcı olmaktadır (Üzümcü, 2012, s.13).

2.5.2 Ekonomik Büyümenin Ölçüm Yöntemleri

Ekonomik büyüme farklı yöntemler ile ölçülmektedir. Nüfus artışı, doğal kaynak miktarındaki artış gibi ölçütler örnek verilebilmektedir. Literatürde yer alan ekonomik büyümenin ölçüm yöntemlerini şu şekilde sıralayabiliriz.

Gayri Safi Milli Hasıla; GSMH belirli bir dönem içinde ülkenin sahip olduğu üretim faktörleri aracılığıyla elde edilen nihai mal ve hizmetlerin değeridir. GSYH ile GSMH arasındaki fark, belli bir ülkede üretilen çıktının bir kısmının yabancılara ait üretim faktörleri tarafından üretilmiş olmasından kaynaklanmaktadır (Dornbush ve Fisher,1998, s.31).

Gayri Safi Yurt İçi Hasıla; GSYH belirli bir dönemde (genellikle bir yıllık veya üç aylık dönemlerde) bir ülkenin milli sınırları dâhilinde, üretim faktörlerinin katkısı sayesinde oluşan nihai mal ve hizmetlerin değerini ifade eder (Paya, 2001, s.21).

Nominal Gayri Safi Yurtiçi Hasıla; Bir ülkenin sınırları içerisinde belirli bir yılda üretilen nihai malların ve hizmetlerin, üretildikleri yılın piyasa fiyatları üzerinden, değerine nominal gayri safi yurt içi hasıla denir (Ünsal, 2009, s. 5).

Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla; Reel GSYH ayrı dönemlerde üretilen mal ve hizmetlerin aynı fiyatlarla değerlendirilerek dönemler arasında fiziki üretimin değişimini (üretimdeki gerçek değişiminin parasal

değerini) ölçme imkânı verir (Yıldırım ve Özer, 2013, s.17).

2.6.Enflasyon

Latince de sisme anlamına gelen enflasyon hakkında kesin bir tanım yapılmamıştır. Fiyatlar genel seviyelerindeki sürekli artış ve buna karşılık yerli paranın değerini yitirmesi enflasyon olarak kabul edilmiştir. Bu tanımlamada enflasyonun ne olduğunu belirtmekten çok ne gibi sonuçlar doğurduğu göze çarpmaktadır (Frisch, 1989).

2.6.1 Enflasyonun Çeşitleri

Ekonomide bulunan olumsuz etkenlerden biri de enflasyondur. Enflasyona yol açan değişkenlerin neler olduğu ve hangi durumların enflasyona sebep verdiğini bilmek, ekonomiyi tekrardan dengeye getirebilmek amacıyla uygulanacak politikalar yönünden oldukça önemlidir.

Enflasyon dört ana sebepten kaynaklanmaktadır. Bu dört ana sebep aşağıda açıklanmıştır.

Talep Enflasyonu; Bir ekonomide toplam talebin, toplam arzı aşması durumunda ortaya çıkan enflasyon türüdür. Diğer bir tanımla; toplam arzın toplam talebi karşılayamaması sonucunda fiyatlar genel seviyesindeki artışa talep enflasyonu denmektedir (Dinler, 2000, s. 405).

Maliyet Enflasyonu; Ekonominin tam istihdam da olduğu bir ülkede, toplam talepte herhangi bir yükselme veya emegin verimliliğinde bir artış olmaksızın üretim de kullanılan girdilerinden herhangi biri veya birkaçında meydana gelen artışlar sonucunda ortaya çıkan enflasyona maliyet enflasyonu denmektedir. Firmalar kar güdüsüyle kurdukları için maliyette meydana gelen bir artışı doğrudan fiyatlara yansıtmakta ve dolayısıyla maliyet enflasyonu oluşmaktadır (Çiçek, 2005, s. 10).

Fiyat Enflasyonu; Fiyat enflasyonu, enflasyon tanımlamasına bağlı olarak, ekonomide gerçekleşen fiyat artışlarının sürekli hale gelmesi olarak tanımlanmaktadır. Fiyat artışlarını sürekli hale gelmesinin sebebi olarak ise, ekonomik birimler arasındaki gelir rekabeti olarak belirtilmiştir. Buna göre; fiyatlar arttığında reel gelirlerinde azalma gerçekleşecek olan ücretlilerin gelirden daha çok pay almak isteyeceği buna karşın, üreticilerin mal ve hizmet fiyatlarını yükseltmemeye fedakârlığına girmeyeceği ve böylece sınıflar arası mücadelenin ortaya çıkacağı belirtilmektedir. Duruma göre ücretliler mücadeleden üstün çıktığı süre boyunca, ücret-ücret, ücret-fiyat, fiyat-fiyat sisteminden oluşan ve enflasyon helezonu denilen bir durumla karşılaşmaktadır (Güngör, 2006, s. 7).

İthal Enflasyon; Bir ülkede oluşan enflasyon her zaman iç dengelerin bozulmasıyla gerçekleşmez. Enflasyonun bir kısmı dış ticaret yoluyla dışarıdan ithal edileceği gibi, dış ülkelerde oluşan enflasyonist bir sokun dalgalanmasıyla da oluşabilir. Dış ülkelerde oluşan enflasyon, ülke içinde mallara olan talebi arttırarak ülkenin ihracat payını yükseltmektedir. İhraç mallarına artan talebi karşılamak amacıyla arz artmakta ve bunun sonucunda fiyatlarda yukarıya doğru artma olması beklenmektedir. Ayrıca dış ülkelerde oluşan enflasyon, ithalat yapan ülkeler de girdi ve tüketim malları fiyatlarında artışa neden olmaktadır. Eğer ithal edilen mal, yurtiçinde ikame edilebiliyorsa, fiyat avantajı sağlayacağından dolayı yurtiçinde üretilen mala olan talep artmaktadır. Üreticiler arzı arttırmakta ve bunun sonucunda fiyat artışları yaşanmaktadır (Enç, 1993, s. 6).

2.6.2. Büyüklük Seviyelerine Göre Enflasyon Türleri

Literatürde aşağıdaki alt başlıklarda açıklandığı üzere, ılımlı enflasyon, yüksek enflasyon ve hiperenflasyon olmak üzere üç adet enflasyon türü bulunmaktadır. Bu üç enflasyon türünü şu şekilde

sıralayabiliriz.

İlımlı Enflasyon; Sürünen enflasyon diye de adlandırılan ılımlı enflasyon tanım itibariyle fiyat artış oranlarının düşük seviyede süregelmesi durumudur. Her ülkenin kendi yapısına göre değişen ve bu artışların ılımlı sayıldığı enflasyon oranları vardır. Gelişmekte olan ülkelerde yıllık %6 gelişmiş ülkelerde ise yıllık %4 ve altındaki enflasyon artış oranı ılımlı enflasyon sayılmaktadır. Bu tür enflasyon oranı yüksek enflasyon ve hiper enflasyon gibi yıkıcı ve ekonomide dengesizliğe yol açan tepkiler yaratmamaktadır (Dinler, 2000, s. 404).

Yüksek Enflasyon; Dörtüncü enflasyon, Latin enflasyonu ya da aşırı enflasyon olarak da adlandırılan yüksek enflasyon; ekonomide oluşan fiyat artışlarının iki veya üç haneli hale gelmesi durumudur. Bu yüksek enflasyon yaşanan ülkelerde fiyat artışları, yıllık %10 ile % 1000 seviyesinde değişmektedir (Parasız, 2001).

Hiperenflasyon; Hiperenflasyon fazlaca karşılaşılan bir enflasyon türü olmayıp, yıllık dönemde enflasyon oranının aylık yüzde ellinin üzerinde seyrettiği ve yıllık olarak ise yüzde bini aştığı bir enflasyon çeşididir. Bu enflasyon türünün ortaya çıkma sebebi piyasada döviz üzerinden gerçekleştirilen işlemlerin yaygınlaşması neticesinde milli para biriminin büyük çöküş yaşamasıdır (Ünsal, 2013, s. 86).

3. VERİ SETİ, EKONOMETRİK ANALİZ VE LİTERATÜRDE YAPILAN ÇALIŞMALAR

3.1. Model Ve Veri Seti

Yapılan çalışmada kullanılan model eşitlik (1) ile ifade edilmiştir. Modelde, VY Vergi Yükünü, EF Enflasyonu, β_2 Enflasyonun katsayısını, β_0 sabit terimi, β_1 Vergi Yükünün katsayısını ve *ut* hata terimini ifade etmektedir.

$$\text{Reel GSYH'deki Artış Oranı} = \beta_0 + \beta_1 VY_t + \beta_2 EF_t + ut \quad (1)$$

Yapılan çalışmada, 1990-2022 dönem aralığındaki yıllık verilerden yararlanılmıştır. Vergi yükü, toplam vergi gelirleri GSYİH'ye oranlanarak ele alınmış ve (VY) olarak ifade edilmiştir. Ekonomik büyüme, reel GSYH'deki artış oranı ile ifade edilmiştir. Enflasyon (EF), tüketici fiyat endeksindeki (TÜFE) yıllık değişim oranı olarak dikkate alınmıştır. Vergi yükü (VY) verileri Türkiye Cumhuriyeti Strateji Ve Bütçe Başkanlığına ait veri tabanından, ekonomik büyüme verileri ve enflasyon (EF) verileri ise Türkiye İstatistik Kurumuna ait veri tabanından elde edilmiştir.

3.2. Yöntem Ve Bulgular

Ekonomik büyüme ile vergi yükü arasındaki ilişkiyi araştırmak için, modele enflasyon değişkeni ilave edilerek VAR (Vector Autoregression) modelinden yararlanılmıştır. Model oluşturulurken, değişkenlerin durağanlık düzeylerini ölçmek amacıyla ADF (Augmented Dickey-Fuller) ve PP (Phillips-Perron) birim kök testleri kullanılmıştır. Testler neticesinde birim kökün var olup olmadığı test edildikten sonra, değişkenler arasındaki nedenselliğin belirlenmesi amacıyla Granger nedensellik analizi ve etkileri incelemek için etki-tepki analizleri uygulanmıştır. Analizler EViews 10 yazılımı ile yapılmıştır.

Tablo 1’de, değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler açıklanmıştır. Serilerin tanımlayıcı istatistik değerlerine bakıldığında, iki serinin de Jarque-Bera testine ait olasılık değerlerinin 0.05’ten büyük olduğu görülmektedir. Bu da Serilerin normal dağılıma uygun olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 1.

Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	REEL GSYH’DEKİ ARTIŞ ORANI	ENFLASYON	VERGİ YÜKÜ
Mean	4.771207	36.73152	16.03424
Median	5.763206	18.40000	16.87000
Maximum	11.35350	125.5000	18.23000
Minimum	-5.750007	6.200000	11.36000
Std. Dev.	4.521842	33.49940	2.045038
Skewness	-0.877266	0.824357	-1.047155
Kurtosis	3.036821	2.579775	2.629501
Jarque-Bera	4.234637	3.980410	6.219681
Probability	0.120354	0.136667	0.044608
Sum	157.4498	1212.140	529.1300
Sum Sq. Dev.	654.3058	35910.70	133.8298
Observations	33	33	33

Kaynak: <https://data.worldbank.org/country/turkiye> Adresinde Yer Alan Veriler Kullanılarak Yazarlar Tarafından Hesaplanmıştır.

3.3.Ekonometrik Analiz

3.3.1.ADF Ve PP Birim Kök Testleri

Granger Nedensellik Analizinin yapılabilmesi için, modelde bulunan bütün değişkenlerin aynı seviyede durağan olması gerekmektedir. Yapılan çalışmalara bakıldığında, serilerin birim kök içerip içermediğinin test edilmesi için en çok kullanılan yöntemler ADF ve PP birim kök testleridir. Bu amaçla, bu çalışmada da serilerin birim kök içerip içermediğinin test edilmesi amacıyla ADF ve PP birim kök testleri kullanılmış ve ulaşılan sonuçlara tablo 2’de yer verilmiştir.

Analiz sonuçları yorumlanırken, olasılık (p-değeri) değeri 0.05’ten büyük ise ($P > 0.05$), serinin birim kök içerdiği, 0.05’ten küçük ise ($P < 0.05$), serinin birim kök içermediği şeklinde yorumlanmıştır. Durağan olmayan serilerde H_0 hipotezinin reddilmesi serilerin birim kök içerdiğini işaret etmektedir, seri birim kök içermediğinde ise H_1 hipotezi kabul edilmektedir. ADF ve PP birim kök testine ilişkin sonuçlar Tablo 2’de detaylı olarak açıklanmıştır.

Dickey-Fuller birim kök testine ilişkin hipotezler aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

$H_0: \delta = 0$, birim kök vardır.

$H_1: \delta \neq 0$, birim kök yoktur.

Tablo 2.

ADF Ve PP Birim Kök Testlerine İlişkin Sonuçlar

Değişkenler	Düzy		Birinci fark(Δ)	
	ADF	PP	ADF	PP
SABİTLİ (İTERCEPT)				
REEL GSYH'DEKİ ARTIŞ ORANI	2.409163 (0.2820)	1.4110 (0.3770)	9.5637*** (0.0002)	8.2820*** (0.0001)
VERGİ YÜKÜ	2.1201 (0.8855)	3.1117 (0.8185)	5.8914*** (0.0005)	5.9212*** (0.002)
ENLASYON	2.8524 (0.3917)	3.3464 (0.5517)	3.2405*** (0.00001)	5.0363*** (0.0001)
TRENDLİ VE SABİTLİ (TREND AND INTERCEPT)				
REEL GSYH'DEKİ ARTIŞ ORANI	4.1858 (0.2925)	2.0172 (0.2119)	2.5513*** (0.0033)	7.1041*** (0.0006)
VERGİ YÜKÜ	2.3052 (0.8123)	1.4116 (0.5837)	5.5222*** (0.0001)	6.1388*** (0.0001)
ENLASYON	1.8251 (0.2133)	2.2127 (0.6632)	6.5675*** (0.0011)	4.3161*** (0.0001)
TRENDSİZ VE SABİTSİZ (NONE)				
REEL GSYH'DEKİ ARTIŞ ORANI	0.7105 (0.4675)	0.8129 (0.7021)	5.2153*** (0.0002)	5.2679*** (0.0002)
VERGİ YÜKÜ	3.2195 (0.9483)	3.5789 (0.8797)	6.5630*** (0.012)	5.4324*** (0.0001)
ENLASYON	2.3229 (0.9391)	2.4440 (0.7591)	6.3216*** (0.0000)	7.5824*** (0.0000)

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

NOT: Tabloda bulunan Δ işareti, serilerin birinci farkının alındığını göstermektedir, *** işareti %1 anlamlılık seviyesini ifade etmektedir.

Yapılan çalışmada birim kök testlerine ilişkin sonuçlar, serilerin düzey değerlerinde birim kök içerdiğini, fakat birinci farkları alındığında birim kök içermediğini ortaya koymaktadır. Tablo 3'te sonuçlar sunulmuştur. Bu sonuçlara göre, diğer ön koşulların sağlanmasından sonra Granger nedensellik analizinin yapılabileceği görülmektedir.

3.3.2.VAR Modelleri

VAR (Vector Autoregression) modelleri, makroekonomik ilişkilerde ve rassal şoklardaki değişkenlerin tespit edilmesinde kullanılmaktadır (Greene, 1993, s. 553).

VAR modellerinde, içsel ve dışsal ayrımı eşanlı denklemler arasından farklı olarak seçilen bütün değişkenler, içsel olarak kabul edilmektedir. Böylece VAR modellerinde içsel veya dışsal ayrıma gidilmemektedir. VAR modellerinde yer alan bağımlı değişkenlerin gecikmeli değerlerinden hareketle geleceğe yönelik güçlü tahminler yapılabilen bir testtir (Kumar vd., 1995, s. 365).

VAR modeli formülü eşitlik (2) ile ifade edilmiştir.

$$y_t = m + A y_{t-1} + \dots + A P Y_{t-P} + \Sigma t \quad (2)$$

m, kx1 boyutundaki değerlerin matrisini; γt , k sayıda farklı değişkenin yer aldığı sütun vektörünü; $At, \dots A\rho$, tahmin edilen katsayılar matrisini; ρ , gecikme uzunluğunu; t ise ortalama sıfır, kendi gecikmeli değerleriyle kovaryansı sıfır ve varyansları sabit, normal dağılımı olan rassal hata terimlerini göstermektedir (Polat ve Canan, 2015, s. 561).

Tablo 3.

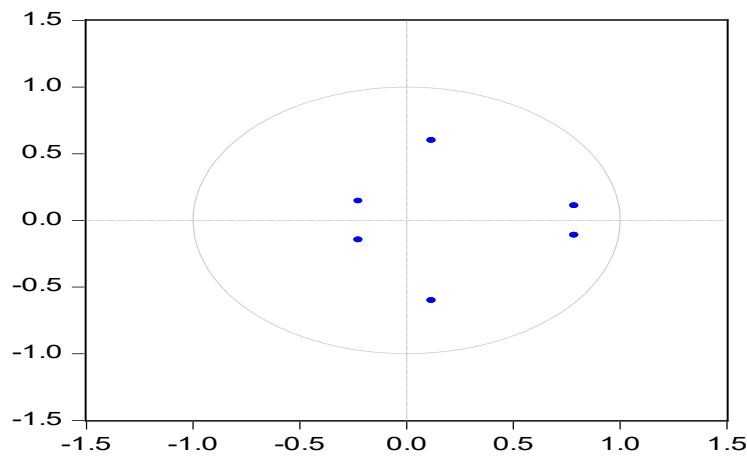
Uygun Gecikme Uzunluklarının Belirlenmesi

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-277.3300	NA	26241.87	18.68867	18.82879	18.73349
1	-236.5378	70.70656*	3166.387*	16.56919*	17.12966*	16.74849*
2	-228.5764	12.20745	3467.076	16.63843	17.61927	16.95221
3	-220.6770	10.53258	3934.772	16.71180	18.11300	17.16005

Akaike (AIC) ve Schwarz (SC) bilgi kriterleri uygulanarak yapılan değerlendirmede, VAR modeli için en uygun gecikme uzunluğunun Tablo 3'te gösterildiği gibi 1 olduğu görülmüştür. Bu sebeple, modelde 1 gecikme uzunluğu kullanılmıştır. Fakat, analizin geçerli kabul edilmesi için modeldeki istikrar şartının sağlanması ve otokorelasyon ile değişen varyans sorununu bulunmaması gerekmektedir. Bu koşulların biri sağlanmaz ise, doğru gecikme uzunluğunun kullanılması yeterli gelmeyecektir. Modeldeki istikrarı değerlendirmek için istikrar testi uygulanmış ve ulaşılan sonuçlar Şekil 1'de birim çember grafiği ile gösterilmiştir. Grafikte yer alan bütün noktaların birim çemberin içerisi de bulunduğu ve mutlak değerlerinin de 1'den küçük olduğu görülmektedir, bu durum model de istikrar şartının sağlandığını ortaya koymaktadır.

Şekil 1.

VAR İstikrar Koşulu Birim Çember Grafiği

Modelde istikrar şartının sağlanmasından sonra, otokorelasyon probleminin bulunup bulunmadığının kontrol edilmesi şarttır. Bu nedenle LM testi yapılmış olup, test sonuçları Tablo 4’de kapsamlı olarak yer almaktadır.

3.4. Analiz Sonuçları

3.4.1. Otokorelasyon LM Testine İlişkin Sonuçlar

Tablo 4.

Otokorelasyon LM Testine İlişkin Sonuçlar

Lag	LRE* stat	df	Prob.	Rao F-stat	df	Prob.
1	11.21776	9	0.2611	1.299613	(9, 46.4)	0.2630
2	5.769911	9	0.7627	0.631966	(9, 46.4)	0.7638
3	10.59368	9	0.3046	1.219381	(9, 46.4)	0.3066

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

VAR modelinde güvenilir sonuçlara ulaşılabilmesi için otokorelasyonun bulunup bulunmadığını test etmek önemlidir. LM testi, otokorelasyonun var olup olmadığını tespit edilebilmesi için kullanılan bir yöntemdir. Tablo 4’de bu teste ait sonuçlar bulunmaktadır. Otokorelasyonun olmadığını ortaya koymak için, gecikme düzeylerine ilişkin olasılık değerlerinin 0.05’ten büyük olması şarttır. Tablo 4’e bakıldığında, her bir gecikmede bu şartın sağlandığı ve modelde otokorelasyon probleminin olmadığı görülmektedir.

Yapılan analiz sonuçları, otokorelasyon testinin modelin doğruluğunu ve güvenilirliğini sağlama aşamasındaki önemli konumunu göstermiştir. LM testi sonuçlarına göre otokorelasyon bulunmadığından, elde edilen bulguların güvenilir olduğu onaylanmıştır. Bu da, modelin analiz gücünü ve tahmindeki doğruluğunu güçlendirmiştir.

3.4.2. Granger Nedensellik Analizine İlişkin Sonuçlar

Nedensellik, bir zaman serisine ait değişkeninin gelecekteki değerlerinin, geçmiş dönemdeki kendine ait değerlerden ya da başka bir serinin değişkenlerinin geçmişteki değerlerinden esinlenerek tahmin yapılmasıdır.

Granger nedenselliği analizinde ikinci aşama, en uygun gecikme uzunluğunu tespit etmektir. Çoğunlukla X ve Y adlarında iki değişken ile gerçekleştirilen bu analizde, ilk değişkenin ikinci değişkenin geçmiş değerleri ile olan ilişkisi araştırılmaktadır. Aralarındaki ilişkinin modellenmesi amacıyla doğru gecikme uzunluğu tespit edilir ve modele dahil ilave edilir. Son aşamada ise, gecikme uzunluğu modele ilave edilerek analiz gerçekleştirilir ve modellerin hata terimlerinin kareler toplamı hesaplanmaktadır. Hatalar arasındaki fark, Wald tarafından ortaya konulmuş olan F istatistiği ile değerlendirilmektedir (Mann ve Wald, 1943).

Granger nedenselliği iki doğrultuda olabilir; X’ten Y’ye veya Y’den X’e doğru. Nedensellik sadece bir yönde var ise, bu duruma tek yönlü nedensellik adı verilmektedir. Hem X’ten Y’ye hem de Y’den X’e bir nedensellik ilişkisi var ise, bu durumda ise çift yönlü nedensellik bulunmaktadır.

Tablo 5.

Granger Nedensellik Analizine İlişkin Sonuçlar

Birinci Değişken	İkinci Değişken	Chi-Square	df	p-değeri	Sonuç
REEL GSYH'DEKİ ARTIŞ ORANI	ENLASYON	1,972038	2	0,3731	Nedensellik yok
REEL GSYH'DEKİ ARTIŞ ORANI	VERGİ YÜKÜ	0,2754	2	0,0314	Granger Nedeni
ENFLASYON	REEL GSYH'DEKİ ARTIŞ ORANI	6,493829	2	0,0389	Granger Nedeni
ENLASYON	VERGİ YÜKÜ	9,356922	2	0,0093	Granger Nedeni
VERGİ YÜKÜ	REEL GSYH'DEKİ ARTIŞ ORANI	0,065489	2	0,9678	Nedensellik yok
VERGİ YÜKÜ	ENFLASYON	4,211154	2	0,0218	Granger Nedeni

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

3.4.2.1.Reel GSYH'deki Artış Oranı Değişkeni

Test sonucunda, Enflasyonun (EF) Reel GSYH'deki Artış Oranı üzerindeki Granger nedenselliği: Chi-sq = 1.972038 ve p = 0.3731 olarak bulunmuştur. P-değeri, %5 anlamlılık düzeyinde 0.05'ten büyük olduğu için, enflasyonun Reel GSYH'deki Artış Oranını Granger anlamda etkileyen bir faktör olmadığı anlamına gelmektedir. Yani, enflasyon oranlarının geçmiş verilerinin, Reel GSYH'deki Artış Oranı üzerindeki etkisi anlamlı değildir. Bu sonuç, ekonomideki enflasyon dalgalanmalarının, Reel GSYH'deki Artış Oranı tahmin etmekte veya açıklamakta önemli bir gösterge olmadığını ortaya koymaktadır.

Test sonucunda, Vergi yükünün (VY) Reel GSYH'deki Artış Oranı Değişkeni üzerindeki Granger nedenselliği: Chi-sq = 0.275400 ve p = 0.0314 olarak bulunmuştur. Burada p-değeri 0.05'ten küçük olduğundan, vergi yükü geçmiş verileri Reel GSYH'deki Artış Oranı Değişkenini anlamlı şekilde etkilemektedir. Bu durum, vergi politikalarındaki değişimlerin, Reel GSYH'deki Artış Oranı Değişkeni üzerinde önemli bir rol oynadığını ve Reel GSYH'deki Artış Oranı Değişkenini etkileyen önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Vergi oranlarındaki artış veya azalışların, Reel GSYH'deki Artış Oranı Değişkeni üzerinde belirgin bir etkisinin olabilmesi mümkündür.

3.4.2.2.EF (Enflasyon) Değişkeni

Test sonucunda, Reel GSYH'deki Artış Oranının enflasyon üzerindeki Granger nedenselliği: Chi-sq = 6.493829 ve p = 0.0389 olarak hesaplanmıştır. P-değeri 0.05'ten küçük olduğundan, Reel GSYH'deki Artış Oranının geçmiş verilerinin enflasyonu etkilediği söylenebilir. Reel GSYH'deki Artış Oranlarındaki değişimlerin, enflasyon oranları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Bu bulgu, büyüme

sürecinin enflasyon üzerinde dolaylı bir etkiye sahip olduğunu ve ekonomik büyüme hızındaki artışların veya azalışların, enflasyon oranlarını şekillendirdiğini göstermektedir.

Test sonucunda, Vergi yükünün (VY) enflasyon üzerindeki Granger nedenselliği: $\text{Chi-sq} = 9.356922$ ve $p = 0.0093$ sonuçları elde edilmiştir. P-değeri, %1 anlamlılık düzeyinde 0.01'den küçük olduğu için, vergi yükünün enflasyon üzerinde güçlü bir Granger nedenselliğe sahip olduğunu göstermektedir. Vergi yükündeki değişikliklerin, enflasyon üzerinde belirleyici bir etkisi vardır. Vergi oranlarındaki artışlar, özellikle talep yönlü enflasyonu artırabilecek bir mekanizma yaratabilir. Ayrıca, vergi yükünün enflasyon üzerindeki etkisi, uzun vadede fiyatlar üzerinde baskı yaratabilir.

3.4.2.3.VY (Vergi Yükü) Değişkeni

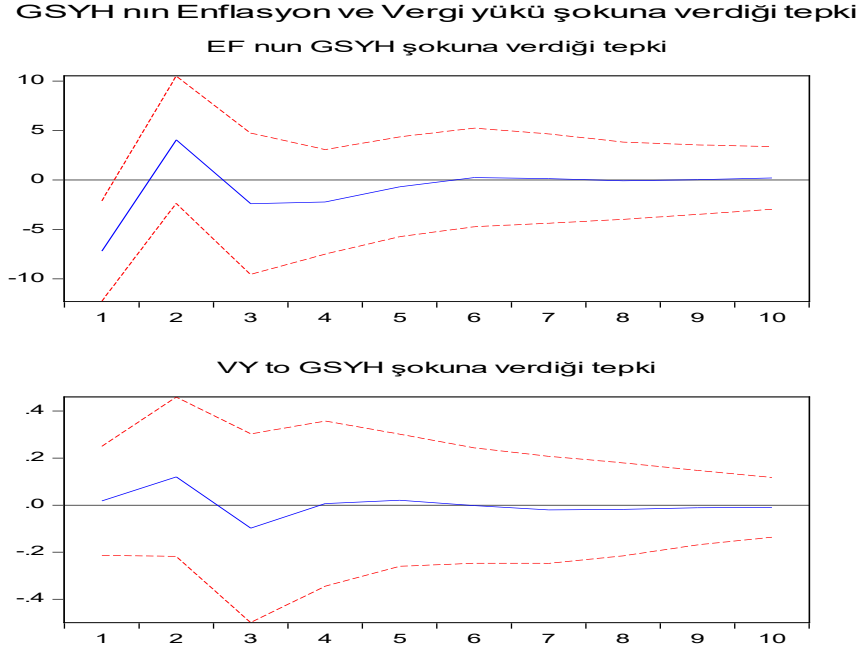
Test sonucunda, Reel GSYH'deki Artış Oranlarındaki değişimlerin vergi yükü üzerindeki Granger nedenselliği: Test sonucu $\text{Chi-sq} = 0.065489$ ve $p = 0.9678$ olup, p-değeri 0.05'ten oldukça büyüktür. Bu sonuç, ekonomik büyümenin vergi yükü üzerinde Granger anlamında bir etkisi olmadığını göstermektedir. Yani, büyüme oranlarındaki geçmiş değişikliklerin, vergi yükü üzerinde belirleyici bir etkisi bulunmamaktadır. Bu durum, Reel GSYH'deki Artış Oranlarındaki değişimler ile vergi yükü arasında güçlü bir nedensel ilişki olmadığını ve Reel GSYH'deki Artış Oranlarındaki değişimler ile vergi politikalarının birbirini doğrudan etkilemediğini ortaya koymaktadır.

Test sonucunda, Enflasyonun (EF) vergi yükü üzerindeki Granger nedenselliği: $\text{Chi-sq} = 4.211154$ ve $p = 0.0218$ olarak bulunmuştur. P-değeri 0.05'ten küçük olduğu için, enflasyonun vergi yükü üzerinde Granger nedenselliği olduğu söylenebilir. Enflasyon oranlarının, vergi yükü üzerinde belirleyici bir etkisi vardır. Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde, hükümetlerin vergi yükünü artırma eğiliminde olabileceği ve buna bağlı olarak vergi oranlarında değişikliklerin enflasyonla etkileşimde bulunabileceği anlamına gelir. Bu durum, vergi politikalarının enflasyonla paralel bir şekilde şekillendiği ve her iki değişkenin birbiriyle etkileşimli olduğu sonucuna varılmasına yol açmaktadır.

3.4.3. Etki-Tepki Grafikleri

Etki-Tepki Analizi, bir sistem ya da süreçteki değişimlerin sonuçlarını ve bu sonuçlara verilen tepkileri incelemek için kullanılan bir yöntemdir. Özellikle VAR modeli ile, bir değişkende meydana gelen bir şokun diğer değişkenler üzerindeki etkileri ve bu etkilerin süresi değerlendirilebilir. Bu analiz, ekonomik değişikliklerin etkilerini anlamlandırma ve tahmin etme olanağı sunar. Şekil 2'de bu analizden elde edilen Etki-Tepki Grafikleri sunulmuştur.

Şekil 2.

3.4.3.1. Enflasyonun Reel GSYH'deki Artış Oranlarındaki Değişimler Üzerindeki Etkisi

Grafikte enflasyonun (EF) Reel GSYH'deki Artış Oranlarındaki Değişimler şokuna verdiği tepkiye bakıldığında, ilk dönemde enflasyonun pozitif yönlü bir tepki verdiği, ancak kısa bir süre sonra bu etkinin azalmaya başladığı görülmektedir. Başlangıçta, Reel GSYH'deki Artış Oranlarındaki Değişimler şoku yaşandığında toplam talep artar ve bu da fiyatlar üzerinde yukarı yönlü bir baskı oluşturarak enflasyonun yükselmesine neden olur. Bu durum, özellikle gelişmekte olan ülkelerde sıkça gözlemlenen talep yönlü enflasyon teorisiyle açıklanabilir. Reel GSYH'deki Artış Oranlarındaki Değişimlerde meydana gelen ani bir artış, tüketim harcamalarını ve yatırım faaliyetlerini artırarak ekonomideki para arzının genişlemesine yol açar. Artan talep karşısında arz kısa vadede yetersiz kalırsa, mal ve hizmet fiyatlarında yükselme yaşanır ve bu da enflasyonu artırır. Ancak, grafikte de görüldüğü gibi bu etkinin uzun vadeli olmadığı anlaşılmaktadır. Yaklaşık 3-4 dönem sonra enflasyonun tepkisi azalmaya başlamakta ve zaman içinde sifıra yaklaşarak nötr hale gelmektedir. Bunun temel nedeni, arz yönlü faktörlerin zamanla devreye girmesi ve ekonominin yeni denge seviyesine ulaşmasıdır.

Başlangıçta talep arttıkça üreticiler fiyatlarını yükseltebilir, ancak artan kârlılıkla birlikte üretimi genişletmeye yöneldiklerinde arz da artar ve fiyatlar üzerindeki yukarı yönlü baskılar azalır. Ayrıca, hükümetin ve merkez bankasının uyguladığı para ve maliye politikaları da enflasyon üzerindeki kontrolü sağlamak için devreye girebilir. Eğer merkez bankası sıkı para politikaları uygularsa, faiz oranlarını artırarak piyasadaki fazla likiditeyi çekebilir ve bu da enflasyonun daha fazla yükselmesini engelleyebilir. Maliye politikaları açısından ise, kamu harcamalarının denetlenmesi ve bütçe disiplininin korunması enflasyonist baskıları azaltabilir. Genel olarak, enflasyonun Reel GSYH'deki Artış Oranlarındaki Değişimler şokuna verdiği tepkinin kısa vadede pozitif olduğu ancak uzun vadede bu etkinin azaldığı görülmektedir. Bu durum, sürdürülebilir büyüme politikalarının önemini ortaya

koymaktadır. Eğer büyüme dönemlerinde fiyat istikrarı korunamazsa, enflasyonist baskılar ekonomiyi olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, büyüme ile birlikte enflasyonun da dikkate alınması, makroekonomik politikaların dengeli bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir.

3.4.3.2. Vergi Yükünün Reel GSYH'deki Artış Oranlarındaki Değişimler Üzerindeki Etkisi

Vergi yükünün (VY) Reel GSYH'deki Artış Oranlarındaki Değişimler şokuna verdiği tepkiye bakıldığında, başlangıçta vergi yükünün negatif bir tepki verdiği, yani Reel GSYH'deki Artış Oranlarındaki Değişimlerdeki artışın vergi yükünü azalttığı görülmektedir. Bu durum, ekonomik büyümenin vergi gelirleri üzerindeki genişletici etkisiyle açıklanabilir. Reel GSYH'deki Artış Oranlarındaki Değişimler arttığında, bireylerin ve işletmelerin gelirleri yükselir ve dolayısıyla toplam vergi gelirleri de artar. Ancak, ekonomik büyümenin etkisiyle devletin bütçe açığı azalır vergi oranlarında bir düzenleme yapılmazsa, vergi yükü göreceli olarak azalabilir. Başka bir ifadeyle, ekonomi büyüdükçe, mevcut vergi oranları aynı kalsa bile, toplam vergi geliri artar ancak bu gelirin GSYH içindeki payı düşebilir. Bu, özellikle gelir elastikiyeti yüksek vergi sistemlerine sahip ülkelerde daha belirgin bir şekilde gözlemlenir. Örneğin, doğrudan gelir vergisine dayalı sistemlerde, ekonomik büyüme arttıkça devletin topladığı vergi miktarı artsa da GSYH'ye oranla vergi yükü azalabilir çünkü ekonomik aktörler gelirlerini artırdıkça vergi oranlarının etkisi göreceli olarak düşer.

Grafikte görülen tepki sürecinde, yaklaşık 3-4 dönem sonra vergi yükündeki azalışın yavaşladığı ve zamanla daha dengeli bir seviyeye ulaştığı gözlemlenmektedir. Bunun nedeni, büyümenin başlangıç aşamasında vergi yükü düşse bile, zamanla hükümetin mali politikalarının devreye girmesiyle bu etkinin dengelenmesidir. Ekonomik büyüme arttıkça kamu harcamalarının da genişleme eğiliminde olması, özellikle altyapı projeleri, sosyal harcamalar ve teşvik paketleri gibi büyümeyi destekleyici politikalar nedeniyle devletin harcamalarının artmasına yol açabilir. Bu durumda, hükümet bütçe dengesini korumak adına vergi oranlarını artırabilir veya vergi tabanını genişletmeye yönelik reformlar yapabilir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, bütçe açıklarının kontrol altına alınması için dolaylı vergilerin artırılması sıkça başvurulan bir yöntemdir. Eğer hükümet, artan ekonomik büyümeden faydalanarak doğrudan vergileri düşürme eğilimine girerse, bu durum vergi yükünün daha uzun vadede azalmasına neden olabilir. Ancak, eğer bütçe açığını kapatmak adına dolaylı vergilerde (KDV, ÖTV gibi) artış yapılırsa, büyüme ile birlikte vergi yükü tekrar yukarı yönlü bir hareket sergileyebilir.

Bu bağlamda, vergi yükünün Reel GSYH'deki Artış Oranlarındaki Değişimler şokuna verdiği tepki, ekonomik büyüme sürecinde devletin maliye politikalarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Kısa vadede vergi yükü azalabilirken, uzun vadede bütçe dengesi gözetilmezse tekrar artış gösterebilir. Bu nedenle, politika yapıcılarının büyüme sürecinde vergi sisteminin sürdürülebilirliğini sağlamaları önemlidir. Vergi oranlarının sık sık değiştirilmesi yerine, daha geniş bir vergi tabanı oluşturularak, kayıt dışı ekonominin azaltılması ve vergi kaçakçılığının önlenmesi gibi yapısal reformlar uzun vadede daha etkili olacaktır. Sonuç olarak, ekonomik büyümenin sağladığı genişletici etki vergi yükünü başlangıçta azaltabilir, ancak devletin mali politikalarına bağlı olarak uzun vadede bu etkinin yönü değişebilir.

3.5. Literatürde Yapılan Çalışmalar

Vergi yükü, enflasyon ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki birçok araştırmacı tarafından iki değişken dikkate alınarak incelenmiştir. Literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında bu üç değişkeni birlikte dikkate alarak yapılan bir çalışma bulunmamaktadır. Farklı zamanlarda ve farklı ekonometrik yöntemler kullanılarak yapılan çalışmaların bir kısmına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 6.

Konuya İlişkin Çalışmaların Listesi

Yazarlar	Kapsam	Yöntem	Sonuç
Durkaya ve Ceylan (2006)	Türkiye	Eş bütünleşme	Ekonomik büyüme ve dolaysız vergiler arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin yer aldığı, ekonomik büyüme ve dolaylı vergiler arasında ise nedensellik ilişkisinin olmadığı belirtilmiştir.
Arnold (2008)	OECD	Panel	Gelir vergisinin ekonomik büyüme üzerinde diğer vergi türlerine oranla daha fazla negatif etkisinin olduğu belirtilmiştir.
Furceri ve Karras (2008)	OECD	Panel	Vergi oranlarındaki yükselişlerin ekonomik büyüme üzerinde uzun dönemde negatif etkisinin olduğu belirtilmiştir.
Temiz (2008)	Türkiye	Granger Nedensellik Testi	Dolaysız vergi gelirleri miktarındaki artış oranı ve GSMH büyümesi arasında çift yönlü neden sonuç ilişkisinin olduğu belirtilmiştir.
Mucuk ve Alptekin (2008)	Türkiye	Eş bütünleşme Analizi, Granger Nedensellik Testi Ve VAR Analizi	Ana vergi türleri ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişkisinin olduğu belirtilmiştir.
Göçer vd.(2010)	Türkiye	Sınır Testi Eş bütünleşme Yaklaşımı	Dolaylı vergi gelirleri ve dolaysız vergi gelirleri ile ekonomik büyüme arasında eş bütünleşme ilişkisinin olduğu belirtilmiştir.
Açıkgöz (2008)	Türkiye	Eş bütünleşme	Dolaysız vergi gelirleri ile GSYİH Oranlandığında (vergi yükü) ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkisinin bulunduğu belirtilmiştir.
Mangır ve Ertuğrul (2012)	Türkiye	Eş bütünleşme	Vergi yükündeki yükselişlerin ekonomik büyümeye olumsuz yönde etkisinin olduğu belirtilmiştir.

Yazarlar	Kapsam	Yöntem	Sonuç
Saraç (2015)	Türkiye	Markov Rejim Değişimi	GSYH'da dolaysız vergi gelirlerinin payının yüksek seviyede olması ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemekle beraber, GSYH'da dolaylı vergi gelirlerinin payının yüksek seviyede olması ise ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkileyecektir.
Kibritçiöğlü ve Diboğlu (2003)	Türkiye	Zaman Serisi Analizi, Var Analizi Ve Birim Kök Testi	Ticaret şoklarının enflasyona kısa dönemde büyük miktarda etkisi bulunmaktadır. Enflasyonun uzun dönemde alacağı durumu ise, parasallaşma miktarı, ödemeler dengesinin seviyesi ve bütçe açıklarının tutarı belirlemektedir. Talep şoklarının ise büyümeye sınırlı miktarda etkisi vardır.
Kalkan (1999)	Türkiye	Yatay Kesit Zaman Serisi Analizi	Uzun dönemde enflasyonu düşürmeye yönelik atılacak adımlar büyümeye pozitif katkı sağlayacaktır, Türkiye'de beşeri sermayenin ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır.
Berber ve Artan (2004)	Türkiye	Granger Nedensellik Analizi	Enflasyon oranında meydana gelecek %10'luk bir yükseliş ekonomik büyüme de %1.9 oranında düşme meydana getirecektir. Yapılan nedensellik analizi sonucunda iki değişkenli modelde enflasyondan ekonomik büyümeye doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunmaktadır.
Telatar ve Abiyev (2010)	Türkiye	Temel İstatistik Özellikleri Ve Çok Değişkenli Genelleştirilmiş Otoregresif Koşullu Değişken Varyans	Enflasyon ve ekonomik büyüme arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur.
Terzi ve Oltulular (2004)	Türkiye	Korelasyon, Zaman Serileri Analizleri ve Eşanlı Denklem Sistemiyle Analiz	Enflasyon ve ekonomik büyüme ile enflasyon ve sabit sermaye yatırım harcamaları arasındaki ilişkilerin negatif ve anlamlı olduğu ifade edilmiştir.

Yazarlar	Kapsam	Yöntem	Sonuç
Karaca (2003)	Türkiye	Zaman Serisi Analizi	Türkiye için, enflasyon ve büyüme arasındaki ilişkinin negatif yönde olduğu ortaya konulmuştur. Enflasyondaki artış, büyüme oranının düşmesine yol açmaktadır.
Altınışık (2004)	Türkiye	Doküman Analizi	Enflasyonun, vergi yükünü yükseltmesinin yanında, vergi yükünün ekonomik sistemdeki dağılımında da olumsuz etkilerinin olduğu ortaya konulmuştur.
Çavuşoğlu (2005)	Türkiye	Johansen Eşbütünlüşme Testi	Enflasyon, reel vergi gelirleri, reel kamu harcamaları ve reel gelir düzeyi ilişkileri test edilmiştir. Yüksek enflasyon vergi gelirlerinin, vergi gelirlerinin ve kamu harcamalarının reel değerini azaltıcı etkilere sahiptir.
Beşer (2007)	Türkiye	Bootstrap VAR Modeli	Tanzi etkisi hem cari dönem için hem de parasal genişlemenin olduğu uzun dönem için reel vergi gelirlerini aşındırmaktadır.
Erdoğan ve Erdoğan (2018)	Türkiye	VAR Yöntemi ve Granger Nedensellik Testi	Kısa dönemde enflasyonun, harcamalar ve vergi gelirleri üzerinde reel bir etkisinin bulunmadığı, uzun dönemde ise Tanzi ve Patinkin etkilerinin geçerli olduğu belirtilmiştir.

4.SONUÇ

Vergi yükü ve enflasyonun ekonomik büyüme üzerindeki etkileri her dönem tartışma konusu olmuştur. Bu çalışmada, Türkiye’de belirli bir dönemdeki vergi yükü ve enflasyonunun ekonomik büyüme üzerindeki etkisi Türkiye’de o dönemde oluşan vergi yükü, enflasyon ve GSYH verileri dikkate alarak analiz edilmiştir.

Ekonomik büyüme ile maliye politikaları ilişkisi temel olarak iki farklı yaklaşım çerçevesinde incelenebilmektedir. Bu yaklaşımlardan birincisi olan neoklasik modellerde maliye politikaları uygulanarak ekonomik büyüme oranları üzerinde başarılı olunamayacağı görüşü savunulurken, ikinci

görüő olan içşel ekonomik büyüme modellerine göre ise maliye politikaları uygulanarak ekonomik büyüme oranları üzerinde etki tesis edilebileceği görüşü savunulmaktadır. Bu görüőe göre dolaylı vergiler ekonomik büyümeyi pozitif yönde, dolaysız vergiler ise ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilemektedir. Bu kapsamda yapılan bu çalışmada vergilerin gayrisafı yurtiçi hasıla içindeki payının diğer bir ifade ile vergi yükünün Türkiye de ekonomik büyüme üzerinde nasıl bir etki ortaya çıkardığının enflasyon verilerini de dikkate alarak analiz etmek amaçlanmaktadır.

Çalışmada, Ekonomik büyüme ile vergi yükü arasındaki ilişkiyi araştırmak için, modele enflasyon değişkeni ilave edilerek VAR (Vector Autoregression) modelinden yararlanılmıştır. Model oluşturulurken, değişkenlerin durağanlık düzeylerini ölçmek amacıyla ADF (Augmented Dickey-Fuller) ve PP (Phillips-Perron) birim kök testleri kullanılmıştır. Testler neticesinde birim kökün var olup olmadığı test edildikten sonra, değişkenler arasındaki nedenselliğin belirlemesi amacıyla Granger nedensellik analizi ve etkileri incelemek için etki-tepki analizleri uygulanmıştır. Genel olarak, çalışmanın bulguları, vergi politikalarının ekonomik büyüme sürecinde kritik bir role sahip olduğunu ve enflasyonla etkileşim içinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sürdürülebilir büyüme politikaları tasarlanırken vergi yükü ve fiyat istikrarının dengeli bir şekilde yönetilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır. Özellikle, vergi politikalarının büyüme üzerindeki uzun vadeli etkileri dikkate alınarak, genişletici vergi reformları ve enflasyonu dengeleyici maliye politikalarının uygulanması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

1982 Anayasası (1982). T.C. Resmi Gazete, 17863 Mükerrer, 9 Ekim 1982.

Açıkgöz, Şenay (2008). *Türkiye’de Vergi Gelirleri, Vergi Yapısı ve İktisadi Büyüme İlişkisi: 1968 -2006*, <http://yaklasim.iibf.gazi.edu.tr/ciltler/19/68/4.pdf>, Erişim Tarihi: 19.08.2024.

Akdoğan, A. (2007). *Kamu Mâliyesi*, Gazi Kitabevi, Ankara.

Akdoğan, Abdurrahman (2009), *Kamu Maliyesi*, (13.Bası), Gazi Kitabevi, Ankara.

Altınışıık, İ. (2004). *Türkiye’de Enflasyon-Vergi Yükü İlişkisi ve Enflasyonun Mikro Düzeydeki Etkileri, Basılmamış Doktora Tezi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Anıl, Haluk (1973). *Türkiye’de Vergi Yükü*, AİTA Yayınları, Ankara.

Arnold, J. (2008). “Do Tax Structures Affect Aggregate Economic Growth? Empirical Evidence from a Panel of OECD Countries”, Economics Department Working Papers, 643, OECD.

Berber, Metin & Artan, Seyfettin “Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği”, Ekim-2004 (<http://www.tek.org.tr>) ss:1-14.

Beşer, M.K. (2007). *Boostrapt VAR Modeller ve Türkiye’de Tanzi Etkisi*, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(6), 89-108.

Büyükçulcu, Uğur (2006). *Kurumlar Vergisinin Şirketlerdeki Vergi Yükü Üzerine Bir Değerlendirme:*

Çakır, T. Moğol, T. Ataç, E. Heper, F. Dönmez, R. Ataç, B. & Varcan, N. (1993). *Kamu Maliyesi*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Çavuşoğlu, T. (2005). *Vergi Gelirleri ve Kamu Harcamaları Açısından Enflasyon: Tanzi ve Ters Tanzi Etkileri*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(3), 33-52.

Çiçek, M. (2005). “*Dezenflasyon Sürecinde Türkiye’de Enflasyonun Uzun Ve Kısa Dönem Dinamiklerinin Modellenmesi*”, Yönetim Ve Ekonomi, 12(1), ss: 107-126.

Dinler, Zeynel, (2000). *İktisada Giriş*, Ezgi Kitabevi Yayınları, 525s, Bursa.

Durkaya, Mehmet & Ceylan, Servet (2006). *Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme*, Maliye Dergisi (150), 79-89.

Dünya Bankası, İstatistikler: <https://data.worldbank.org/country/turkiye>, (Erişim Tarihi: 09.02.2025).

Dornbusch, R. & Fischer, S. (1998), *Makroekonomi*, Çeviren: Ak, Salih vd., Akademi Yayınları, Ankara.

DPT. (2002). *Türkiye Ekonomisinde Sermaye Birikimi, Büyüme ve Verimlilik: 1972-2000*, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Ankara.

Edizdoğan, N. (2007). *Kamu Bütçesi*, Ekin Yayınevi, Bursa.

Edizdoğan, N. (1991). *Kamu Maliyesi*, Ekin Yayınevi, Bursa.

Enç, E. (1993). “*Enflasyon: Tanımı, Ölçümü ve Sorumluları*”, Ekonomik Yaklaşım, Cilt:4, Sayı:8, ss: 1-8.

Erdoğan, S. & Erdoğan, A. (2018). *Türkiye’de Tanzi ve Patinkin Etkilerinin VAR Yöntemiyle Analizi*. (2016-2017), Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(1), 1-10.

Frisch, H. (1989). *Enflasyon Teorileri*, (Çev.: Oktay E ve A. Yigidim), Elif Matbaacılık, Ankara.

Furceri D. Karras G. (2008). “*Tax changes and economic growth: Empirical evidence for a panel of OECD countries*”, Erişim: http://www.ecb.europa.eu/events/pdf/conferences/ws_pubfinance/presentation_Furceri.pdf?d3ee6c873eae4c731be1e699e1704fa7, (Erişim Tarihi: 12.09.2024).

Göçer, İ. Mercan, M. Bulut, Ş. & Dam, M. M. (2010). *Ekonomik Büyüme ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Sınır Testi Yaklaşımı*. *Dumlupınar Üniversitesi*, 97110.

Greene, W. H. (1993). *Econometric Analysis*, Prentice-Hall Publication, Second Edition, 553.

Güngör, A. (2006). “*Enflasyon Beklentilerinin Oluşum Seklinin Enflasyon Üzerindeki Etkileri ve Dezenflasyon Programı Uygulamasındaki Sonuçları*”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

H.B., Mann & A. Wald, “*On Stochastic Limit and Order Relationship*”, Annals of Mathematical Statistics, 14, 1943, s. 419-426.

Işık, N. & Kılınç, E. (2009). *OECD Ülkelerinde Vergi Yükü ve Vergi Türleri: Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 147-173.

Kalkan, Mahmut, *Uzun Dönemde Enflasyonun Büyüme Maliyeti*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara-1999.

Karaca, Orhan, “*Türkiye’de Enflasyon-Büyüme İlişkisi: Zaman Serisi Analizi*”, Doğu Üniversitesi Dergisi, 4 (2), 2003, ss: 247-254.

Kibritçioğlu, Aykut & Diboğlu, Sel, “*İnflation, Output Growth, And stabilization In Turkey (1982-2002)*”, 2003.

Kumar, V., Leone, R. & Gaskins, J. (1995, Eylül). *Aggregate and Disaggregate Sector Forecasting Using Consumer Confidence Measures*, International Journal of Forecasting, 11 (3), 361-377.

Kükreler, A. S. (1990). *Vergilemede Mali Güç ve Ödeme Gücü Kavramı Prof. Dr. İlhan Cemalcılar Hatırasına Armağan*, Eskişehir.

Mangır, F. & Ertuğrul, H. M. (2012). *Vergi Yükü Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1988-2011 Türkiye Örneği*, Maliye Dergisi, 256-265.

Mucuk, Mehmet & Alptekin, Volkan (2008). *Türkiye’de Vergi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi VAR Analizi (1975-2006)*. Maliye Dergisi (155), 159-174.

Orhaner, E. (1999). *Türkiye’de 1987-1997 Döneminde Vergi Yükü Değişmeleri*, Vergi Sorunları Dergisi, 64-77.

Öztürk, İlhami & Ozansoy Ahmet (2011). *Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükünün Analizi*. Maliye Dergisi (161), 197-214.

Parasız, İ. (2001). *Enflasyon, Kriz ve Ayarlamalar: Dünyada ve Ülkemizde Kalkınma Makro Ekonomi Sorunları*, Ezgi Kitabevi Yayınları, 488s, Bursa.

Paya, M. (2001). Makro İktisat (göz.gez.bs), Filiz Kitabevi, İstanbul.

Pekin, T. (1995). Ekonomiye Giriş, Bilgehan Matbaası, İzmir.

Pınar Abuzer (2006), *Maliye Politikası*, Naturel Yayıncılık, Ankara.

Polat, M. A. & Canan, S. (2015, Mart-Nisan). *Türkiyede Dış Ticaret Açığı ve Petrol İthal Fiyatları İlişkisi*, Akademik Bakış Dergisi (Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi), 48, 555-567.

Saraç, T. B. (2015). “*Vergi Yükü ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği*”, Maliye Dergisi, 169:21

35.

Sayar, N. (1975). *Kamu Mâliyesi - Kamu Gider ve Gelirleri Prensipleri*, Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı Yayınları, İstanbul.

Telatar, Funda & Abiyev, Vasif (2010). “*Türkiye Ekonomisinde Enflasyon ve Üretim Değişkenliği Değiş-Tokuş İlişkinin Dinamik Analizi*”, Tisk Akademi Cilt:5 Sayı:9 s.82.

Temiz, D. (2008). *Türkiye’de Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1960-2006 Dönemi*, Ulusal İktisat Kongresi, (s. 20-22).

Terzi, H. & Oltulular, S. (2004), “*Türkiye’de Ekonomik Büyüme-Enflasyon Süreci: Sektörler İtibariyle Ekonometrik Bir Analiz*”, Bankacılar Dergisi, Sayı: 50, ss.19-33.

Unay, C. (1996). *Makro Ekonomi*, Ekin Kitabevi, Bursa.

Ünsal, E. (2009). *Makro İktisat* (göz.gez.bs), İmaj Yayınevi, Ankara.

Ünsal, M. E. (2013). *Makro İktisat* (8 b.), İmaj Yayıncılık, Ankara.

Üzümcü, A. (2012). *İktisadi Büyüme, Teori Model ve Türkiye Üzerine Gözlemler*, Beta Yayınları, İstanbul.

Yaşa, M. (1962). *Vergi Yükü, Vergi Yükü Hesaplama Usulleri ve Mukayeseleri*, Sermet Matbaası, İstanbul.

Yereli, A. B. & Ata, A. Y. (2011). *Vergi Adaletine Ulaşma Yöntemleri Çerçevesinde Fayda İlkesinin Teorik Açıdan Değerlendirilmesi*. Maliye Dergisi, 21-32.

Yıldırım, K. & Özer, M. (2013). *Makro İktisat*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s.17.

Yılmaz, Z. (2005). *Ekonomik Büyüme Ders Notları*, Kütahya.

Yılmaz, G. (2006). *Türkiye’de Vergi Yükü, Kamu Kesiminin Ekonomideki Büyüklüğü, Vergi Esnekliği ve Borç Yüküne İlişkin Göstergelere Yeniden Bakış*, Vergi Sorunları Dergisi, 133-149.